

9 Vatten och avlopp

Tillgång till friskt dricksvatten och rening av avlopp är grundläggande funktioner i samhället. I Dalarna finns tillgång till grundvatten och ytvatten av god kvalitet och kvantitet. För att bibehålla och långsiktigt säkerställa god status på grundvatten respektive ytvatten är det viktigt att arbeta kontinuerligt med att minska den påverkan olika mänskliga aktiviteter kan ha på dessa.

Detta avsnitt omfattar både det kommunala ansvaret för vattentjänster (VA-huvudmannskapet i förvaltningar och bolag) och det enskilda ansvaret avseende dricksvatten respektive enskild avloppsrening. Dessa aktörer har ansvar för att verksamheten bedrivs enligt gällande regelverk och beviljade tillstånd. Kontroll av detta sker via tillsyn.

De kommunala VA-huvudmännen i Dalarna har ett forum för samverkan på tjänstemannanivå, Dala VA, där samtliga dalakommuner är med. Samverkan och erfarenhetsutbyte är en viktig del av miljöarbetet och Dala VA vidareutvecklar nätverk och andra forum för att stärka VA-huvudmännens samarbete i länet.

Respektive kommunstyrelse är ytterst ansvarig för beslut om anordnande av vattenförsörjning och avloppsrening. En viktig del i det samlade arbetet med VA-frågor är att kommunerna har aktualiserade VA-planer som är väl förankrade politiskt.

VA-huvudmännen arbetar för att identifiera och skydda vattentillgångar för nuvarande och framtida behov samt att minimera den påverkan som samhället och de verksamheter som är anslutna till allmänna vattentjänster gör på miljön.

Samordnad övervakning av miljöförhållandena i påverkade vatten (recipientkontroll) sker genom Dalälvens Vattenvårdsförening. Recipientkontroll sker även genom Kolbäckens vattenförbund, Gullspångsälvens vattenvårdsförbund, Hedströmmens vattenförbund och Arbogaåns vattenförbund. Förutom VA-sektorns egna åtgärder krävs internationella och nationella beslut och omfattande åtgärder inom flera sektorer för att minimera spridningen av skadliga ämnen.

VA-sektorn arbetar systematiskt med energieffektivisering genom att kartlägga energianvändningen och göra energieffektiviseringsåtgärder.

Hänvisning till andra avsnitt: 12 Samhällsplanering, 13.11 Tillsyn och tillsynsvägledning enligt miljöbalken, 13.12 Systemtillsyn av miljögifter till ytvattnet, 13.14 Efterbehandling av förorenade områden.

Miljömål som berörs: Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet, God bebyggd miljö.

Hållbarhetsmål/Agenda 2030-mål som berörs: 6 Rent vatten och sanitet, 11 Hållbara städer och samhällen, 17 Samverkan.

9.1 Vatten och avlopp i samhällsplaneringen

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: Väl fungerande vatten- och avloppstjänster är centrala funktioner i samhället och kan bidra till en bättre miljö om de underhålls och utvecklas. Åtgärderna i det här området bidrar till goda VA-lösningar som bland annat minskar spridningen av oönskade ämnen till mark och vatten samt förser samhället med dricksvatten av god kvalitet. Det är nödvändigt att berörda kommunala förvaltningar samverkar för att få en långsiktig planering och hållbara VA-lösningar.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: En VA-plan konkretiserar kommunens långsiktiga och strategiska VA-planering och omfattar dricksvatten, spillvatten och dagvatten. Åtgärderna bidrar till ökade kunskaper inom VA-frågor hos både förtroendevalda och tjänstemän i kommunerna samt till VA-huvudmännen.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster syftar till att säkerställa att vattenförsörjning och avlopp ordnas i ett större sammanhang, om det behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön. Vattenförvaltningens åtgärdsprogram, åtgärd sju för kommunerna, ska upprätta och utveckla vatten- och avloppsvattenplaner för att miljö kvalitetsnormerna för vatten ska kunna följas.

Vad kan göras mer i Dalarna: Förändrade förutsättningar, som klimatförändringar och översvämningar och en åldrad infrastruktur, innebär nya krav på kommunernas vatten- och avloppshantering. En hållbar lokal och regional utveckling förutsätter att politiker i kommunstyrelser, nämnder och bolag är medvetna om betydelsen av långsiktiga och hållbara allmänna vattentjänster.

9.1.1 Framtagande av en långsiktig VA-plan

Vad ska göras: Se till att VA-huvudmän, kommunala nämnder och kommunala plan- och miljöförvaltningar, gemensamt upprättar eller aktualiserar en övergripande, heltäckande VA-plan eller motsvarande som täcker in både kommunalt respektive enskilt ansvarsområde. Planen ska förankras politiskt genom till exempel beskrivning i kommunala översiktsplaner.

Drivande part: Kommuner.

Medverkande part: Länsstyrelsen, VA-huvudmän, Kommunala nämnder, Kommunala plan- och miljöförvaltningar.

När genomförs åtgärden: 2020.

Uppföljning: Fastställda VA-planer. Beskrivning av VA-planer i översiktsplanerna.

9.1.2 VA-utbildning för förtroendevalda

Vad ska göras: Genomföra utbildning i VA-frågor för politiker i kommunstyrelser, nämnder och bolagsstyrelser minst en gång per mandatperiod.

Drivande part: Dala VA.

Medverkande part: Länsstyrelsen.

När genomförs åtgärden: 2018–2020.

Uppföljning: Antal utbildningstillfällen och antal deltagare per tillfälle.

9.2 Skydd av dricksvattentillgångar

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: Dalarnas dricksvatten kommer framför allt från grusåsar. Ämnen transporteras lätt genom åsarna vilket ger grundvattnet ett dåligt skydd mot föroreningar och annan påverkan från bland annat vägtrafik, avlopp och dagvatten, jordbruk, avfallsdeponier, grustäkter och skogsbruk. Åtgärderna i området bidrar till att fler vattentäkter skyddas från potentiella föroreningar.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Skydd av vattentäkter och reservvattentäkter genom att skapa nya eller revidera befintliga vattenskyddsområden. Skyddsvärda områden redovisas i kommunala översiktsplaner.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Genom Miljöbalkens 7 kapitel 21–22 §§ kan Länsstyrelsen eller kommunen fastställa vattenskyddsområden med tillhörande skyddsföreskrifter runt dricksvattentäkter. För att säkerställa en hållbar vattenanvändning har EU fastställt ett ramdirektiv för vatten inom Europa, Vattendirektivet (2000/60/EG). Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram 2016–2021 innehåller ett antal bindande åtgärder riktade till kommuner och Länsstyrelsen.

Vad kan göras mer i Dalarna: Ett förändrat klimat kräver risk- och sårbarhetsanalyser med åtgärder för att minska påfrestningarna på vattenförsörjningen vid till exempel översvämningar, ras och skred samt för att minska risken för spridning av föroreningar och smittämnen. Därför behöver vattenresurser för nuvarande och framtida vattenförsörjning skyddas långsiktigt och i den kommunala översiktsplaneringen ska hänsyn tas till dessa resurser.

9.2.1 Skydd av allmänna vattenresurser

Vad ska göras: Ta initiativ för att i så stor utsträckning som möjligt skydda befintliga vattentäkter, reservvattentäkter och framtida vattenresurser genom beslut om nya eller revidering av äldre vattenskyddsområden.

Drivande part: VA-huvudmän.

Medverkande part: Länsstyrelsen, Kommunstyrelser.

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Antal och andel invånare i kommunen som har vatten som kommer från vattentäkter med skyddsområde som är beslutade med stöd av Miljöbalken.

9.2.2 Skydd av enskilda vattenresurser

Vad ska göras: Ta initiativ för att skydda vattentäkter för enskild gemensam vattenförsörjning genom vattenskyddsområden eller lokala hälsoskydds-föreskrifter. Skyddsvärda områden redovisas i kommunala översiktsplaner.

Drivande part: Miljönämnder.

Medverkande part: Länsstyrelsen, Kommunstyrelser.

När genomförs åtgärden: 2020.

Uppföljning: Antal och andel invånare i kommunerna som har vatten som kommer från vattentäkter med lokala föreskrifter.

9.3 Förbättring av avloppsvattenkvalitet

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: Avloppsreningsverken är byggda för att rena hushållspillvatten. Avloppssystemen tillförs idag miljögifter från både hushåll och företag. Det kan störa reningsprocessen, förorena slammet och föroreningarna förs vidare ut i sjöar och vattendrag. Slammet behöver nyttjas både som näringsämne och för energiutvinning. Åtgärderna i det här åtgärdsområdet gör att mängden oönskade ämnen minskar avsevärt vilket i sin tur minskar belastningen på avloppsreningsverken.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Handlingsplaner för oönskade ämnen upprättas och utifrån dessa så installeras relevant skydd. Även informationsinsatser till verksamhetsutövare och fastighetsägare är en del i uppströmsarbetet.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Utsläpp av avloppsvatten är miljöfarlig verksamhet som regleras i miljöbalken. Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster syftar till att säkerställa att vattenförsörjning och avlopp ordnas i ett större sammanhang, om det behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön. Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram 2016–2021 innehåller ett antal bindande åtgärder riktade till kommuner och länsstyrelsen.

Vad kan göras mer i Dalarna: Kvaliteten på inkommande spillvatten till avloppsreningsverken behöver förbättras. Många verksamhetsanslutningar har funnits länge men även nya tillkommer. Genom ett systematiskt uppströmsarbete kan behovet av skydd avseende avloppsvattnets kvalitet fångas upp så att respektive verksamhet genomför skäliga åtgärder för att minska sin påverkan.

9.3.1 Handlingsplaner gällande oönskade ämnen

Vad ska göras: Upprätta handlingsplaner för att minska tillförsel av oönskade och farliga ämnen i avloppsvattnet.

Drivande part: VA-huvudman och Dala VA.

Medverkande part: Tillsynsmyndigheter.

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Redovisning i huvudmannens respektive Dala VAs årliga verksamhetsutvärdering.

9.3.2 Kartläggning av verksamheter med önskade ämnen

Vad ska göras: Utifrån upprättade handlingsplaner inventera och kartlägga var verksamheter bedrivs, vilka skyddsåtgärder som finns respektive borde finnas. Årligen inventera och kartlägga minst 1/3 av de i handlingsplanerna prioriterade verksamheterna.

Drivande part: VA-huvudman och Dala VA.

Medverkande part: Tillsynsmyndigheter.

När genomförs åtgärden: 2018–2020.

Uppföljning: Andel av berörda verksamheter enligt handlingsplaner.

9.3.3 Förhindra önskade ämnen till reningsverk

Vad ska göras: Tillse att verksamheter anslutna till reningsverk installerar, sköter och underhåller relevant skydd enligt gällande föreskrifter, instruktioner eller liknande. Där skydd saknas eller brister finns ska minst 1/3 av dessa verksamheter kontaktas för att påbörja sitt förbättringsarbete.

Drivande part: VA-huvudman och Dala VA.

Medverkande part: Tillsynsmyndigheter, verksamhetsutövare.

När genomförs åtgärden: 2018–2020.

Uppföljning: Andel berörda verksamheter i relation till det årliga resultatet ovan.

9.3.4 Information för att minska mängden önskade ämnen i avloppsvattnet

Vad ska göras: Ge information till verksamhetsutövare och fastighetsägare inom de ämnesfrågor som prioriteras i handlingsplanerna.

Drivande part: VA-huvudmän och Dala VA

Medverkande part: Tillsynsmyndigheter

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Redovisning i huvudmannens respektive Dala VAs årliga verksamhetsutvärdering.

9.4 Ledningsnät

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: Många VA-ledningsnät i länets kommuner börjar bli gamla. Åtgärden i det här åtgärdsområdet skapar ett organiserat samarbete mellan VA-huvudmännen som bidrar till att underhålla och förnya ledningsnäten. Väl fungerande VA-tjänster är centrala för samhällets miljöarbete.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Ett samarbete för att hitta metoder för att prioritera investeringar över flera generationer och andra ledningsnätrelaterade frågor pågår inom länet.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området:

Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster syftar till att säkerställa att vattenförsörjning och avlopp ordnas i ett större sammanhang, om det behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön. I Miljöbalken (1998:808) med tillhörande förordningar finns bestämmelser som avloppsledningsnäten omfattas av.

Vad kan göras mer i Dalarna: Förutom behovet av att byta ut föråldrade vatten och avloppsledningar (spillvatten och dagvatten) finns behov av att finna former för hur dag- och dräneringsvatten ska separeras från spillvatten. Tillförseln av stora mängder dagvatten till spillvattennätet innebär förutom ökad kemikalie- och energianvändning även att det ibland uppstår kapacitetsbrist i ledningsnätet eller reningsverket som kan leda till bräddning av orenat spillvatten.

9.4.1 Samarbete om ledningsnät för VA

Vad ska göras: Vidareutvecklar samarbeten och nätverk för utveckling och erfarenhetsutbyte om ledningsnätsfrågor i länet.

Drivande part: Dala VA.

Medverkande part: VA-huvudmännen i länet.

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Antal nätverksträffar, antal deltagare per träff.

9.5 Användning av energi i VA-sektorn

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: Energieffektivisering är nödvändigt för att klara samhällets långsiktiga energiförsörjning och för att minska utsläppen av växthusgaser. VA-sektorn kan genom energieffektivisering förbättra sitt miljö- och klimatarbete.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: I VA-sektorn används den största mängden energi för pumpning av vatten, uppvärmning och luftning. VA-huvudmännen fortsätter kartlägga energianvändningen, upprätta långsiktiga åtgärdsplaner och fortlöpande genomföra åtgärder.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Tillsyn enligt Miljöbalken.

Vad kan göras mer i Dalarna: Att utvinna förnybar energi genom till exempel rötning av slam kan vara en möjlighet att tillvarata energi från avloppsreningsverken.

9.5.1 Uppföljning av energikartläggning i VA-sektorn

Vad ska göras: Genomföra gemensam uppföljande energikartläggning 2019 enligt framtagna arbetsmodell samt genomföra fördjupad uppföljning av de största reningsverken hos respektive huvudman.

Drivande part: Dala VA.

Medverkande part: VA-huvudmännen i länet.

När genomförs åtgärden: 2020.

Uppföljning: Via relevanta nyckeltal för energi- respektive elanvändning per år.

9.5.2 Energieffektiviseringsåtgärder i VA-sektorn

Vad ska göras: Utveckla färdiga lösningar för energieffektivisering som Dala VA paketerar och gör tillgängliga för Dalarnas VA-huvudmän att införa.

Drivande part: Dala VA.

Medverkande part: VA-huvudmännen i länet.

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Antal förslag till lösningar (rapporter/tekniska beskrivningar) per år.

9.5.3 Utbildning för minskad energianvändning i VA-sektorn

Vad ska göras: Genomföra årliga utbildningar med fokus på minskad energianvändning.

Drivande part: Dala VA.

Medverkande part: VA-huvudmännen i länet.

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Antal personer och representerade VA-organisationer per utbildningstillfälle.

9.6 Enskilda avlopp

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: I Dalarnas län har cirka 15 procent av befolkningen (43 000 personer) enskilda avlopp. Otillräckligt renat avloppsvatten bidrar till övergödning och kan leda till syrebrist i sjöar, vattendrag och hav. Genom att förbättra reningen i de enskilda avloppen så förbättras arbetet framför allt med miljömålen Ingen övergödning och Levande sjöar och vattendrag. Ett otillräckligt renat avloppsvatten kan också leda till smittspridning. I avloppsvatten från hushåll finns mikroorganismer som bakterier, virus och parasiter. En bra avloppsrening är viktig även för miljömålet Grundvatten av god kvalitet. Otillräcklig rening av avloppsvatten kan även bidra till en spridning av miljögifter till yt- och grundvatten. En förbättrad rening leder även till ett bättre arbete med miljömålet Giftfri miljö.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Kommunen har ansvar för provning och tillsyn av enskilda avlopp. Länsstyrelsen har ansvar för att vägleda kommunerna. Idag utövas inte tillsyn i den utsträckning som krävs för att enskilda avlopp ska åtgärdas i en takt som gör att miljö kvalitetsnormerna för vatten kan följas.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Enligt miljöbalkens 9 kap 7 § ”ska avloppsvatten avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. För detta ändamål skall lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras”. Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram 2016–2021 innehåller ett antal bindande åtgärder som ska genomföras av kommuner och Länsstyrelsen.

Vad kan göras mer i Dalarna: I dagsläget så renas avloppsvatten i enskilda avloppsanläggningar på näringsämnen. Men i dag finns många andra miljöföroreningar, till exempel läkemedel, plasttillsatser, pesticider, kosmetiktillsatser och perfluorerade ämnen. För att minska spridningen av alla

dessa miljöföroreningar behöver spillvattnet omhändertas och behandlas men framförallt behövs förebyggande insatser för att minska spridningen av dessa ämnen

9.6.1 Vägledning till kommuner för enskilda avlopp

Vad ska göras: Utveckla och samordna vägledningen till kommunerna gällande prövning och tillsyn av enskilda avlopp. Åtgärden ska bidra till att kommunerna ökar och prioriterar prövning och tillsyn av enskilda avlopp samt bidra till att uppnå en åtgärdstakt som säkerställer att enskilda avlopp har tillräcklig rening för att över tid bidra till att miljö kvalitetsnormerna för vatten kan följas.

Drivande part: Länsstyrelsen

Medverkande part: Kommunerna.

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Redovisning av hur vägledning gällande prövning och tillsyn har genomförts och hur den har utvecklats.